

**Quatre noves escultures d'Isidre
Espinalt i Serra-rica a la catedral
de Tortosa (segle XVII)**

Joan-Hilari Muñoz i Sebastià

Quatre noves escultures d'Isidre Espinalt i Serra-rica a la catedral de Tortosa (segle XVII)

Joan-Hilari Muñoz i Sebastià

vinallop@terra.es

Resum: Hipòtesi de l'autoria de quatre figures d'alabastre localitzades a la catedral de Tortosa a l'escultor de Sarra l'Isidre Espinalt; es fonamenta en semblances estilístiques amb uns àngels del sagrari de la catedral de Tarragona i notes documentals (1693).

Paraules clau: Isidre Espinalt, Tortosa, Sarra, escultura, segle XVII.

Introducció

Pels volts de l'any 2000, mentre s'estaven fent unes obres de restauració en un sector de l'antiga canònica de la catedral de Tortosa (uns soterranis situats a sota del claustre i de l'antic refetor dels canonges), es va localitzar un conjunt format per quatre escultures d'alabastre que representen angelets (*figures 1 i 2*). En el moment de la troballa es relacionaren amb la decoració de la capella de la Mare de Déu de la Cinta tot suposant, a més, que, atès el seu precari estat de conservació, havien estat malmesos durant els fets antireligiosos esdevinguts a principis de la Guerra Civil dels anys 1936-1939. Tot seguit, intentarem demostrar que les escultures, si bé provenen d'aquella capella, foren retirades molt abans de l'esmentada guerra.

Encara que totes quatre figures presenten desperfectes més o menys importants, mostren una elevada qualitat i, per aquest motiu, tres d'aquestes foren exposades durant la tardor de l'any 2004 en el marc de la mostra *Lux Dertosae*, i foren reproduïdes fotogràficament en el catàleg de la mostra.¹ Darrerament, a finals de l'any 2007, les quatre figures foren incloses en la mostra permanent d'art sacre de la catedral de Tortosa *Sancta Maria Dertosae*, exposades a les sales subterrànies de la canònica, juntament amb altres materials petris i constructius recuperats a la catedral, molt prop del lloc on foren trobades.²

¹ DIVERSOS AUTORS. *Lux Dertosae. La devoció a la Santa Cinta, 1178-1617-2004*. Tortosa, 2004, p. 72, 112 i 115.

² Els angelets estan exposats a sobre d'una figura ja cent de bisbe també feta amb alabastre, que nosaltres creiem que correspon al bisbe fra Sever-Tomàs Auther (mort el 1700) i atribuïm també a l'escultor Isidre Espinalt. Joan-Hilari MUÑOZ. "Les relacions artístiques entre l'escultor Isidre Espinalt i el bisbe de Tortosa fra Sever-Tomàs Auther". *Recull de Treballs* (Sarra), 3 (2004), p. 113-126.

Figura 1. Visió general dels angelets núm. 1 i 2 de la catedral de Tortosa (foto Joan-Hilari Muñoz).

Figura 2. Visió general dels angelets núm. 3 i 4 (foto Joan-Hilari Muñoz).

Si bé fins ara aquestes escultures estaven catalogades com a obres anònimes, estem en disposició de relacionar-les documentalment i estilísticament amb la producció escultòrica d'Isidre Espinalt i Serra-rica, tal com tot seguit veurem.

Un encàrrec dels canonges de la catedral de Tortosa a l'escultor Isidre Espinalt (1693)

El dia 11 de setembre de l'any 1693 en un acta de la reunió del capítol de canonges d'aquell dia hi consta l'acord següent: "Attesa la proposició feta per lo senyor canonge Vicent Gomis, administrador de la obra de la capella de Nostra Senyora de la Santa Cinta de haverse de fer en dita obra uns personatges de pedra de Çarreal per a davall dels nichos de dita capella, y per trobarse vuy en Tortosa, Ysidro (en blanc) escultor ab qui podrà ajustar dita obra. Deliberarunt que lo dit senyor canonge Gomis puga ajustar dita obra en la cantitat precisa [...]".³ Malauradament, de moment, no hem pogut localitzar cap còpia del possible contracte signat entre el representant dels canonges i un escultor anomenat Isidre, que nosaltres creiem amb prou fonament que es tracta d'Isidre Espinalt i Serra-rica.

Davant d'aquesta breu (però interessant) notícia, apostem per relacionar aquest escultor amb els quatre angelets anteriorment esmentats, tant pel que fa al material amb el qual foren treballats (l'alabastre, que encaixa perfectament amb el tipus de pedra objecte de l'acord amb l'escultor), com per motius estilístics, ja que a la catedral de Tarragona es conserva una altra obra documentada d'aquest escultor: el sagrari situat darrere del retaule major⁴ (*figura 8*) amb un conjunt d'angelets també d'alabastre, molt similars pel que fa al seu estil als de Tortosa, encara que els de Tarragona són de mida inferior als tortosins.⁵

A més, probablement es tracta d'una de les primeres obres d'aquest artista, ja que la notícia correspon a l'any 1693, una mica abans de la capella del Sagrari de la cartoixa d'Escaladei de l'any 1695, considerada fins ara com la seva primera obra documentada.⁶

Els angelets de la catedral de Tortosa

No sabem quin era el nombre d'escultures obrades per Isidre Espinalt per a la capella de la Cinta de la catedral de Tortosa, ja que en primer lloc desconeixem, de moment, el text de l'acord signat entre l'escultor i els canonges de la catedral de Tortosa i en la notícia anteriorment esmentada no se'n detalla el nombre. A

³ ACTo (= Arxiu de la Catedral de Tortosa). Actes capitulars 118, s/f.

⁴ Voldríem agrair a Sofia Mata, conservadora del Museu Diocesà de Tarragona, les facilitats donades per poder observar de prop el sagrari d'aquella catedral.

⁵ Carles DORICO. "Els escultors sarraïens de la família Espinalt i les seves obres obres (I)", *Aplec de Treballs* (Montblanc) 18, (2000), p. 83-86.

⁶ Carles DORICO. "Els escultors...", p. 80-81.

Figura 3. Vista frontal de l'angelet núm. 1 (foto Joan-Hilari Muñoz).

Figura 4. Vista lateral de l'angelet núm. 1 (foto Joan-Hilari Muñoz).

més, tampoc no es conserven en el seu lloc original, ja que tal com hem comentat, foren recuperades en uns soterranis de l'antiga canònica de la catedral de Tortosa, de manera que no se sap quan foren tretes del seu possible lloc de destí original, ja que en la disposició arquitectònica actual de la capella de la Mare de Déu de la Cinta de la catedral de Tortosa no hi queda cap resta visible dels nínxols esmentats a l'encàrrec. A tall d'hipòtesi plantejem la possibilitat que aquests elements fossin retirats a finals del segle XVIII o principis del segle XIX i fossin substituïts (o coberts) per les quatre grans teles situades en el primer tram de la capella, ja que aquestes pintures corresponen precisament a aquesta cronologia.

Actualment es conserven quatre angelets obrats amb alabastre. Totes mostren clarament que la seva part posterior no fou treballada, senyal inequívoca que foren creats per anar situats al davant d'un mur, o com a part decorativa d'una estructura arquitectònica, d'una manera similar als del sagrari de la catedral de Tarragona.

Tot seguit, passem a descriure les característiques d'aquestes escultures:

- L'angelet núm. 1 (*figures 3 i 4*) és el més petit de tots quatre, ja que només amida 26 centímetres d'alçària i 46 d'amplada, encara que en presentar una disposició recolzada arriba als 60 cm de fons. La seva postura respon a una figura situada originalment a sobre d'un element arquitectònic curvilini, com ara el sector superior del timpà d'un nínxol, ja que el seu flanc dret mostra una acabat curvilini *ad hoc* (*figura 3*). La part més ben conservada de l'escultura és el rostre treballat d'una manera ben característica i molt similar als del sagrari de la catedral de Tarragona: les galtes ben definides i rodanxones, la barbata molt prominent i punxeguda a l'extrem, els ulls allargassats i la cabellera resolta amb diversos flocs de cabells arrissats (*figura 4*). Les ales tenen les plomes ben diferenciades, tal com també passa amb els angelets de Tarragona.

- Els núm. 2 i 3 tenen una disposició prou similar però invertida (*figures 5 i 6*), fet que ens porta a pensar que possiblement en origen decoraven els dos flancs d'un dels nínxols esmentats en la notícia anterior. El primer angelet amida 58 centímetres d'alçària, 72 d'amplada i 28 de fons i mostra una figura dempeus amb les ales esteses al darrere. Un element distintiu d'aquesta escultura és una mena de drapejat que, arrencant des dels braços, passa per sota el seu cos enmig de les cames i arriba a la part posterior creant un efecte de moviment. Es tracta d'una escultura molt bella i els trets del seu rostre són molt similars en el seu estil, tal com passa en la figura anterior, amb els del Sagrari de Tarragona. La figura d'angelet núm. 3, mesura 58 centímetres d'alçària, 39 d'amplada i 22 de fons. Tal com hem esmentat manté una disposició similar amb el número 2 però de forma invertida, repetint gairebé tots els detalls (el drapejat, la posició de les ales...) amb l'excepció de la posició del cap que en aquest cas mira en direcció cap a baix, mentre que l'anterior mira enfront. Les faccions del rostre d'aquest angelet també són molt similars als de Tarragona (*figures 9 i 10*).

Figura 5. Angelet segon (foto Joan-Hilari Muñoz).

Figura 6. Angelet tercer (foto Joan-Hilari Muñoz).

Figura 7. Vista lateral del quart àngel (foto Joan-Hilari Muñoz).

Figura 8. Sagrari de la catedral de Tarragona, obra documentada d'Isidre Espinalt, les figures del qual presenten semblances amb les del angelets de la catedral de Tortosa (foto Joan-Hilari Muñoz).

Figura 9. Detall del rostre de l'angelet núm. 3 (foto Joan-Hilari Muñoz).

Figura 10. Rostre d'un angelet del Sagrari de Tarragona (foto Joan-Hilari Muñoz).

- El darrer dels angelets, el número 4 (*figura 7*) manté una posició totalment dreta i, a sobre seu, hi ha esculpit un element vegetal de grans dimensions que fa que la seva alçària sigui superior als altres (76 centímetres), encara que la seva amplada (39 centímetres) i gruix (25 centímetres) no siguin gaire diferents de la resta. Aquesta figura (que ha perdut la part inferior de les canes i els peus) també presenta un drapejat que envolta el cos d'una manera sinuosa, passant per sobre de la seva cama dreta i el seu braç esquerre, tot deixant lliure el dret, la mà del qual es recolza damunt de la tela a sobre de la cuixa dreta.

Una breu reflexió final

Encara que no hem pogut localitzar, de moment, el text de l'acord signat el mes de setembre de l'any 1693 entre un escultor anomenat Isidro i els canonges de la catedral de Tortosa per obrar unes figures d'alabastre destinades a uns nínxols de la capella de la Cinta, pensem que cal identificar aquest escultor amb Isidre Espinalt i Serra-rica.

Els motius que adduïm per afirmar això són, tant el material amb el qual estan obrats els angelets, com en el seu estil. Pel que fa la primer aspecte hem de dir que es tracta d'unes obres d'alabastre, que coincideix amb l'encàrrec documentat i era un tipus de material molt conegut per Espinalt. Pel que fa a l'estil, els quatre angelets mostren unes connexions molt estretes amb un altre treball escultòric documentat del mateix escultor: el sagrari de la catedral de Tarragona. Tant en aquesta obra com en les figures de Tortosa hi són presents trets estilístics similars (forma general del rostre, tractament dels flocs dels cabells, la forma de les plomes de les ales, les barbetes...).

Per tot aquest cúmul d'evidències, estem en disposició d'afirmar que les quatre figures d'alabastre de la catedral de Tortosa formen part del catàleg d'obres d'Isidre Espinalt i Serra-rica, un artista del qual malauradament se'n va perdre molta producció durant el darrer conflicte civil dels anys 1936-1939.

A més la nostra aportació vol reivindicar almenys una part del ric patrimoni escultòric barroc que encara conserva la catedral de Tortosa i que molt sovint ha estat menystingut per molts estudiosos de l'art barroc català, que centren en forma gairebé exclusiva totes les seves atencions envers la capella de la Cinta.

Aquests estudiosos ignoren totalment altres interessants treballs escultòrics presents a la catedral, com són les figures i els relleus inclosos en els retaules de la Sagrada Família, de Sant Josep, de les Ànimes, de Santa Anna (obra possible també dels Espinalt), de Sant Pere (amb una Immaculada de primera categoria, obra de l'artista local Cristòfol Cros) o el del Roser, recentment analitzat per nosaltres mateixos en el marc de les Jornades d'Estudi dedicades als Bonifàs de Valls.⁷

⁷ Joan-Hilari MUÑOZ. "El retaule del Roser de la Catedral de Tortosa. Una aproximació documental (1765-1777)", *L'època del Barroc i els Bonifàs. Actes de les Jornades d'història de l'art a Catalunya (1, 2 i 3 de juny de 2006)*, UAB-UB-UdG. Barcelona, 2007, p. 247-260.

Dades del treball

Rebuda: desembre 2008

Valoració: Dr. Joan Yeguas i Gassó, conservador de l'Àrea d'Art del Renaixement i el Barroc (MNAC)

Acceptació: febrer 2009